

İlimliliktan İkircikliğe: Charles Taylor'ın Otantiklik ve Anlam Ufku Kavramlarının Bir Eleştirisi

Elif Duran¹

ORCID: 0000-0001-9359-5805

DOI: 10.55256/TEMASA.1805228

Öz

Charles Taylor, modernleşme sürecinin insanlığa miras bıraktığı üç temel problemi teşhis ederken, birbiriyle iç içe geçen bu sorunları “bi-reyciliğin anlam kaybı”, “araçsal aklın egemenliği” ve “özgürlüğün daralması” olarak adlandırmaktadır. Bu makale, Taylor’ın “modernliğin sıkıntıları” olarak nitelendirdiği bu problemlere getirdiği çözüm arayışında merkezi bir konum verdiği “otantiklik” ve “anlam ufku” kavramlarını sorunsallaştırmakta ve bu kavramlardaki anlamsal ikircikliğin teşhis edilen sorunlara çözüm üretme kapasitesini zayıflattığını savunmaktadır. Bu savunuya göre söz konusu kavramsal ikircikliğin kaynağında, Taylor’ın düşünce çizgisi boyunca pozitif ve negatif özgürlük kuramları arasında salınan ikircikli konumlanışı yatmaktadır. Çalışma, bu sav çerçevesinde, literatürde Taylor’a yöneltilen üç temel itirazı ve bu itirazlara Taylor’ın verdiği yanıtları incelemekte; söz konusu yanıtların eleştirileri bertaraf etmeyi başaramadığını ileri sürmektedir. Taylor’ın felsefesine yöneltilen ilk eleştiri, liberal tarafsızlık ile perfeksyonizmin kuramsal olarak bağdaşmadığı iddiasıdır. İkinci eleştiri, postmodern çoğulculuk koşullarında onun “anlam inşası” anlayışının normatif temellerinin belirsiz kaldığı savını dile getirmektedir. Üçüncü eleştiri ise, Taylor’ın otantiklik idealinin modern teknoloji karşısında ontolojik açıdan yetersiz kaldığını öne sürmektedir. Gerek bu itirazlardan önce benimsediği pozisyonunda gerekse onlara verdiği yanıtlarda Taylor, bir yandan otantikliğin “iyi”nin tekil bir içeriğinin dayatılmasına indirgenmesi şeklindeki pozitif özgürlük eleştirisinden kaçınmaya, öte yandan toplumların biçimlenişinde bazı pozitif değerlerin kurucu rolünü yadsıdığı için eleştirilen negatif özgürlük anlayışına yöneltilen itirazlardan uzak durmaya çalışarak “ılımlı” bir ara konum geliştirmeye gayret etmiştir. Ancak birbirleriyle uzlaşmaz geleneklerden kavramları sentezleme girişimi, pozisyonunda sistematik bir kavramsal ikirciklilik ortaya çıkarmıştır. Makale, “otantiklik” ve “anlam ufku” kavramlarına odaklanarak, Taylor’ın konumunun bu kavramların ait oldukları geleneklerdeki nispeten belirgin anlamlarını aşındırdığını ve böylece teşhis ettiği sorunları çözmede yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Charles Taylor, Otantiklik, Anlam Ufku, Özgürlük, Araçsal Akıl, Tanınma.

From Moderation to Ambivalence: A Critique of Charles Taylor's Concepts of Authenticity and Horizon of Significance

Abstract

While diagnosing the three fundamental problems that modernity bequeaths to humanity, Charles Taylor characterizes these interwoven difficulties as “the loss of meaning in individualism,” “the dominance of instrumental reason,” and “the narrowing of freedom.” This article problematizes the concepts of “authenticity” and the “horizon of significance,” to which Taylor assigns a central role in his attempt to address what he calls the “malaise of modernity,” and argues that the semantic ambivalence embedded in these notions weakens their capacity to offer solutions to the problems he identifies. According to this argument, the source of this conceptual ambivalence lies in Taylor’s oscillating position between positive and negative theories of freedom throughout his thought. Within this framework, the study examines the three major objections raised against Taylor in the literature, along with his responses, and argues that these responses fail to overcome the criticisms. The first objection maintains that liberal neutrality and perfectionism are theoretically incompatible within Taylor’s philosophy. The second contends that, under conditions of postmodern pluralism, the normative foundations of his account of “meaning construction” remain indeterminate. The third argues that Taylor’s ideal of authenticity is ontologically insufficient in the face of modern technology. Both in the position he adopts prior to these objections and in his replies to them, Taylor attempts to construct a “moderate” middle ground—avoiding, on the one hand, the accusation directed at positive freedom theories of reducing authenticity to the imposition of a single substantive conception of the good, while, on the other hand, distancing himself from the objections leveled against negative freedom theories for neglecting the constitutive role certain positive values play in shaping social life. Yet his attempt to synthesize concepts drawn from mutually irreconcilable traditions produces a systematic conceptual ambivalence within his position. Focusing on the concepts of “authenticity” and the “horizon of significance,” where this ambivalence becomes most visible, the article argues that Taylor’s stance erodes the relatively determinate meanings these notions hold within their respective traditions and thereby renders them insufficient for addressing the very problems he aims to resolve.

Keywords: Charles Taylor, Authenticity, Horizon of Significance, Freedom, Instrumental Reason, Recognition.

¹ Arş. Gör. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, Felsefe Bölümü. elif.duran@ikcu.edu.tr

Giriş

'Postmodernizm', modernitenin akıl merkezli, ilerlemeci ve bütüncül dünya görüşüne yöneltmiş bir dizi köklü kuramsal eleştiriyi dile getirirken, 'postmodernite', Batı uygarlığının kaçınılmaz olarak içine girdiği tarihsel bir dönemin -varoluşsal olarak deneyimlenen bir durumun- tespiti için işaret eder. 'Postmodern' terimini literatürde popüler hale getiren Jean-François Lyotard'ın, konuyla ilgili kaleme aldığı kitabının *The Postmodern Condition (Postmodern Durum)* başlığına sahip olması ve onun modernliğin "meşruiyet sağlayan büyük anlatılarının" artık inandırıcılığını yitirdiği, bilgi üretiminin ise "küçük anlatılar"ın çoğulluğu içinde dağılmış hale geldiği yeni bir *epistemik evreye* girildiği yönündeki saptaması,² bu terimin literatürdeki ilk kullanım biçiminin normatif bir kuramsal pozisyona gönderme yapmaktan çok modern Batı toplumlarının başına gelen sosyolojik-tarihsel bir vakayı betimlediğini açıkça ortaya koymaktadır.

Postmodern düşünce iklimiyle başlayan modernite eleştirileri, günümüze dek modern Batı rasyonalitesinin evrensel hakikat iddialarını, Kartezyen öznenin kendinde saydamlığını ve hümanist özcülüğün tutarlı bir insan doğasına olan inancını sorgulamaya devam etmiştir. Moderniteye yönelik bu radikal tartışmalar günümüzde hâlâ canlılığını korumaktadır. Fredric Jameson ve David Harvey gibi yorumcular bu durumu, sermaye mantığının kültürel biçimlere nüfuzuyla ve modern öznenin kimliğini anlamlandırma kapasitesinin zayıflamasıyla ilişkilendirirler.³ Parçalanma, belirsizlik ve evrenselci iddialara duyulan derin kuşku, postmodern duyarlılığın ayırt edici işaretleridir. Bu tabloda Charles Taylor postmodern duyarlılığın merkezinde yer alan temel bir çelişkiyi yakalayabilen ve başarıyla formüle eden özgün bir düşünür olarak karşımıza çıkar. Söz konusu çelişki, postmodernitenin aşırı bireyciliğe dayanan çoğulcu özgürlük anlayışından ortaya çıkan "otantiklik" kavramı ile insan hayatının anlamlı olabilmesi için insanın, temelini ancak toplumsallıkta bulması mümkün bir kolektif "anlam ufku"na sahip olmak arasında belirir.

Otantiklik ile anlam ufku arasındaki çelişki, bireyciliğin, bir yandan modern özgürlüğün "toplumsal" kazanımıyken diğer yandan, aynı özgürlüğün, toplumsallığı tamamen dışlayan, aşırı-bireyci bir tarzda, yani *negatif özgürlük* olarak tanımlandığında ortaya çıkar. Çünkü bu durumda, bireysel özgürlük, insanın toplumsallığını adeta "kendisi olabilmesi", yani "otantik olması" önündeki, aşılması gereken bir engel olarak görür. Modernitenin mantığına zaten içkin olan bireyciliğin, Lyotard'ın "büyük anlatıların devrinin kapandığı" teşhisiyle işaret ettiği postmodern görececi çoğulculukla birleştiğinde daha da aşırılaşması, kaçınılmaz bir sonuç olarak ortaya çıkmıştır. Hatta belki daha da kötüsü, modern felsefedeki bireyciliğe bir antitez oluşturabilen Kant-Hegel-Marx çizgisine ait *pozitif özgürlük* anlayışının, postmodernitenin getirdiği nihilist iklimde tamamen dışlanması nedeniyle, otantikliği bütünüyle özneye göreli bir aşırı bireyci fenomene indirgemek zorunda kaldığını tespit etmek zor değildir. Taylor bu durumu "ılımlı görecelilik" (*soft relativism*) olarak adlandırır: Herkesin kendi değerlerini belirleme hakkının kutsanması, zamanla, postmodern bir düşünce ve varoluş ikliminde, herhangi bir değerün üstünlüğünü savunmayı ahlaken şüpheli hale getirmiştir. Postmodern şüpheciliğin belirlenimi altına giren özgürlük ideali, içeriğinden soyutlanmış mutlak bir özerklik idealine indirgenir; insanın "kendisiyle hakiki bir ilişki" kurmasını sağlayan anlam temelleri iyice zayıflamışken, paradoksal bir şekilde, aynı zamanda insanın birey olarak kendi kendisine dönmesi ve yabancılaşmayı bir "kendileşme etiği" yoluyla aşması daha da kuvvetli bir reçete olarak sunulur. "Kendiyle hakiki bir ilişki kurabilmek" ya da insanın "kendi kendisi olabilmesi" gibi konuların kendisinde en iyi açığa çıktığı temel felsefi kavram ise aşırı-bireycilikte temellenen bir "otantiklik" kavramıdır (*authenticity / Eigentlichkeit*).

Taylor'ın teşhis ettiği modern problemler karşısındaki çözüm önerisi, bireyciliğin bu kendine kapanmış biçimini aşmak üzere "otantiklik ideali"ni yeniden düşünmekten yola çıkar. Bireyci varoluşun belirlenimindeki otantiklik kavramını, "postmodern" yorumundan kurtararak, ona toplumsalcı-ideal, pozitif bir içerik kazandırmaya girişir.

² Jean-François Lyotard, *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*, çev. Geoff Bennington ve Brian Massumi. (Manchester: Manchester University Press, 1994), 130.

³ David Harvey, *Postmodernliğin Durumu*, çev. Sungur Savran. (İstanbul: Metis Yayınları, 2010), 21.

Diğer yandan, Taylor, varoluşçu gelenekten miras edindiği, ama anlamını kendince dönüştürmeye giriştiği bu kavramın onun felsefesini öznelci bir göreceliğe sürüklememesi için, onu dengeleyici ikinci bir kavrama daha başvurur: Gadamerci hermeutik gelenekten “anlam ufku” kavramını kendine özgü bir yorumdan geçirir ve “toplumsal otantiklik” anlayışını desteklemek üzere devreye sokar. Ancak bu çalışmanın ilerleyen bölümlerinin de göstereceği gibi, Taylor’ın aynı anda hem bireyin kendi özgün sesini bulma, yani “otantiklik” talebiyle hem de toplumsal “anlam ufuklarının” önemini kucaklayan ılımlı ve sentezleyici bir felsefe oluşturma çabasında, otantiklik (özgürlük ideali) ile toplumu dağılmaktan alıkoyan bir harç vazifesi görmesi için öne sürdüğü “anlam ufku” kavramları arasındaki gerilim, pozitif ve negatif özgürlük anlayışları arasındaki klasik gerilimin, Taylor’ın düşüncesindeki bir yansıması olarak belirir: Pozitif özgürlük, bireyin kendini gerçekleştirme için belirli bir “iyi yaşam” anlayışının kurumsal olarak desteklenmesini öngörürken; negatif özgürlük, bireyin “toplum mühendisliği” yoluyla ve devletin etkin, pozitif politikalarıyla sürdürülen, o bireye “dışsal” sayılan kurumsal müdahalelerden azade kalmasını esas alır.⁴ Taylor, bu iki anlayışı uzlaştırmak amacıyla “ılımlı” bir orta konum arar. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu ılımlılık ya da ölçülülük çabası, Taylor’ın felsefi pozisyonunu, isabetli biçimde tespit ettiği moderniteye özgü problemleri çözmekte yetersiz kalan kavramsal bir ikircikliğe sürükler. Taylor’ın problematik konumunun en görünür hale geldiği yer, yukarıda işaret ettiğimiz, en temel kavramları olarak iş gören, “otantiklik” ve “anlam ufku” kavramlarıdır. İlki, bireyin kendi yaşamını biricik bir tarzda gerçekleştirmesini; ikincisi ise anlamın yalnızca öznel değil, ortak bir tarihsel-kültürel zemin içinde mümkün olduğunu vurgular. Ancak Taylor bu kavramları formüle ederken, hem Heideggerci “otantiklik” anlayışından hem de Gadamerci hermenötik geleneğin “anlam ufku” anlayışından esinlenmekle birlikte, o kavramların, hermenötik işlevlerini bozacak bir biçimde, kamusal bir ideale ulaşmak için kurumsal olarak tesis edilen ahlâki bir normativitenin inşası amacıyla kullanmıştır.

Heidegger’in *Eigentlichkeit* kavramı, kamusal “das Man”ın sıradanlığına karşı bireysel varoluşun özgünlüğünü savunur. Normatif değildir. Oysa Taylor’da otantiklik, toplumsal normativiteyle uzlaşmacı bir işlev kazanarak, bireysel hakikatin politik bir idealle birleştiği yeni bir melez forma dönüşür. Benzer biçimde, “anlam ufukları” terimi de Gadamer’in tarihsel-dilsel ufukların kaynaşması fikrinden türetilmiş olmakla birlikte, Taylor’da göreceliğe karşı bir panzehir sunmak amacıyla kendi felsefesine entegre ettiği bir başka melez kavram olarak belirir. Ancak Gadamer’de de, “anlam ufku” kavramı, tıpkı Heidegger’de olduğu gibi, pozitif-normatif bir değer ifadesi olmaktan çok, insanın toplumsal varoluşunun gelenek sayesinde ortak bir anlam ufkunu paylaşabildiği gibi fenomenolojik bir betimleme ifadesidir. Her ikisi de fenomenolojik, varoluşçu, hermenötik düşünce geleneğinde köklü anlamlara sahip olan bu iki betimsel kavrama, Taylor’ın onların normalde sahip olmadıkları ve birey için “toplumsal bir ideal” ya da “toplumu bir arada tutan harç” olmak gibi pozitif ve sosyal-işlevsel, normatif anlamlar yüklemesi, çalışmamızın da ortaya koyacağı gibi, ortaya verimli bir sentezin çıkmasından çok, kavramların bağlamlarından koparak ikircikli bir hâle gelmeleriyle sonuçlanmıştır. Örneğin, Gadamer felsefesinde önemli bir işleve sahip olan “anlam ufku” kavramı, Taylor açısından anlamın tamamen yitirildiği nihilist bir görecelik riskine karşılık öne sürülse bile, süregiden diyalojik müzakere süreçlerine bu anlamın oluşturulmasının fazlaca bağlanması, “anlam”ın “topos”unu, “sosyal uzlaşma” mekanizmalarına fazlaca kaydırıldığı için, “tüm yurttaşların üzerinde uzlaştığı toplumsal anlamın ne olduğu” gibi son derece açık felsefi bir sorunun yanıtının, ilkece sonsuza kadar sürüp gidebilecek olan askıda kalmış “diyalog süreçleri” içerisinde işlevsizleşerek, “anlam” kavramının kendisinin felsefi olarak karartılmasına neden olur. Bu durum, Taylor’ın felsefi projesinde çözmek istediği krizi –modern öznenin anlam kaybını– sistematik olarak yeniden üretmeye mahkûm kılar.

Bu makale, şimdiye dek işaret etmiş olduğumuz ve Taylor’ın modernlik teşhisinde hermenötik gelenekten devraldığı ve hermenötik işlevlerini bozduğu kavramların nasıl özgün anlamlarını yitirdiğini irdelemeyi ve bu irdeme sonucunda bu tutarsızlığın nedenine dair olası bir açıklama sunmayı amaçlamaktadır. Bu amaca ulaşmak için,

⁴ Isaiah Berlin, “Two Concepts of Liberty” in *Four Essays on Liberty* (Oxford: Oxford University Press, 1969).

makale Taylor'ın *The Ethics of Authenticity* (1991)⁵ ve *Sources of the Self* (1989)⁶ başta olmak üzere temel eserlerinde geliştirdiği argümanların özgürlük anlayışı ve ahlak felsefesi bağlamında doğurduğu gerilimleri analitik olarak incelemektedir. Birinci bölüm, Taylor'ın modernliğe ilişkin teşhisini ve çözüm önerisini, herhangi bir yorum ya da eleştiriye girişmeden, kendi terminolojisi içinde betimlemektedir. İkinci bölüm, Taylor'ın yaklaşımına yöneltilen üç temel eleştiriyi ele alacaktır. Bu itirazlar, (1) liberal tarafsızlık ile perfeksiyonizmin kuramsal olarak bağdaşmadığı; (2) postmodern çoğulculuk koşullarında otantikliğe gönderme yapan bir “anlam inşası” anlayışının normatif temellerinin belirsiz kaldığı; ve (3) Taylor'ın otantiklik idealinin modern teknoloji karşısında ontolojik açıdan yetersiz olduğunu öne sürmektedir. Bu bölümde ayrıca, Taylor'ın bu itirazlara verdiği ya da verebileceği olası yanıtlar ve Taylor'ı savunmaya yönelik ikincil literatürdeki karşı-eleştiri girişimleri de incelenecek; ancak bu savunmaların sistematik yetersizlikleri gösterilerek Taylor'ın pozisyonunun sürdürülemezliği ortaya konacaktır. Üçüncü bölümde ise, Taylor'ın düşüncesindeki kavramsal muğlaklığın en yoğunlaştığı iki odak terim olan “otantiklik” ve “anlam ufku” kavramlarının semantik çözümlemesi yapılacaktır. Bu çözümleme, Taylor'ın pozitif ve negatif özgürlük anlayışları arasında salınan ikircikli pozisyonunun bu kavramlarda nasıl cisimleştiğini ortaya koyacaktır. Sonuç olarak, formüle ettiğimiz kavramsal çerçeveye dayanarak, makale Taylor'ın modernlik eleştirisinin merkezinde yer alan “otantiklik” ve “anlam” ideallerinin kendi iç belirsizliklerinden dolayı ahlaki-politik bir çözüm önerisi sunmakta yetersiz kaldığı iddiasını temellendirmektedir.

1. Bireyciliğe Karşı Toplumsal İdealler Olarak Otantiklik ve Anlam Ufku

1.1. Modernliğin Sıkıntıları: Teşhisler

Girişte de belirttiğimiz üzere, Taylor'ı modernite ve postmodernite üzerine etkili bir eleştirmen konumuna yerleştiren şey, felsefesinde sistematik biçimde birbirinden ayırdığı iki boyuttur. Taylor, bir yandan, bir teşhis koyucudur. Modernitenin yeni anlam mimarisinin doğurduğu kazanımlar ile bedellerin muhasebesini yapar ve bu muhasebenin, modern öncesi insan için söz konusu olmayan bir “modern riskler” ajandası ortaya çıkardığını gösterir. Başka bir deyişle, modern birey gelenekten kopmak yoluyla modern öncesi hiyerarşik yapılardan özgürleşmiştir; fakat bu özgürleşme, modern öncesi birey açısından bulunmayan ciddi tehlikeleri de aynı anda sahneye çağırıştır. Taylor, bu tehlikeleri yalnızca betimlemekle kalmaz; felsefesinin, daha da kritik olan ikinci boyutuna geçerek, modern insanın bu sorunlarla nasıl baş edeceğine ilişkin çözüm yolları önerir. Felsefesinin bu yönü, ona normatif-etik bir yön kazandırır. Söz konusu ikinci yön, Taylor'ın modern insana çözüm sunabilmek için etik ve siyaset felsefesine uzanan normatif ilkelerle hesaplaştığı bir düşünsel düzleme denk düşer. Bu bağlamda, çalışmamızın bu bölümünün ilk yarısında Taylor'ın modernitenin sıkıntılarına ilişkin teşhisini; ikinci yarısında ise bu sıkıntıları gidermek üzere geliştirdiği temel kavramları ele alacağız.

Modern bireyin sahneye çıkışından önce insan, hiyerarşik bir kozmik düzenin, aşkın bir mimarinin içinde, kendi yerinin belirli olduğu bir konumda yaşar; eylemler, insanı aşan bu hiyerarşik—henüz insan varlığının “bireysellik” üzerinden tanımlanmadığı—düzenin normatif sınırları içinde anlam kazanırdı. Taylor'a göre modernlikle birlikte bu katı ve insanı hareketsizce içerisindeki hiyerarşiyi kenetleyen mimari çözülür ve “bireycilik” başat hâle gelir: Kişi, eylemin kaynağını gelenek, topluluk göreneği ve aşkın teleoloji yerine “kendi benliği”nde bulur. Böylelikle, Allan Bloom'un kültür teşhisiyle paralel biçimde, modern çoğulculukta “karşılıklı saygı” ilkesi kolayca formel bir eşdeğerlik doktrinine kayar; böyle olunca, değerler alanında kullanılacak ölçütler silikleşir ve kişi kendi benliğine kapanır.⁷ Taylor'ın bu konudaki ifadesi çarpıcıdır: “İnsanların, kendi yaşam tarzlarını saptama, benimseyecekleri inançları bilinçli olarak seçme... hakkının bulunduğu bir dünyada yaşıyoruz... İlke olarak insanlar artık onları aşan, güya kutsal buy-

⁵ Charles Taylor, *The Ethics of Authenticity* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1991).

⁶ Charles Taylor, *Sources of the Self: The Making of the Modern Identity* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1989).

⁷ Allan Bloom, *The Closing of the American Mind* (New York: Simon & Schuster, 1987).; Charles Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, çev. Uğur Canbilen. (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011), 10–12.

rukların gereklerine kurban edilmiyor”.⁸ Ancak Taylor’ın bu ifadelerinde dile getirdiği özgürleşme, Weber’in modern toplumlarda teşhis ettiği “büyünün çözülmesi”⁹ dediği süreci kendiyile birlikte getirir. Dolayısıyla, Taylor’ın işaret ettiği bu özgürleşme, Weber’in “büyünün çözülmesi” kavramının bağlamında düşünüldüğünde, seçimin değerinin “seçilmiş olmaya” indirgendliği fark edilir. Böylece, narsizm ve hazcılık, ölçüt kaybının semptomlarına dönüşür.¹⁰

Taylor’ın bu durumun teşhisi esnasında yaptığı şey bir ahlak psikolojisi kurmak değil, öncelikli olarak normatif bir yapısal kaybı betimlemektir: insanın ait olduğu kozmik düzenin mimarisinde moderniteyle radikal bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Modern öncesi evrende bireysellik söz konusu olmadığı için, modern anlamda “toplumdan ayrı bireyselleşmiş” bir “özne”den de bahsedilemezdi. Modernite, insanı modern öncesi hiyerarşiden “bireyleşme” yoluyla özgürleştirdiği ölçüde bir kazanım sunmuştur; fakat ortaya, uygarlık tarihinin hiçbir döneminde olmadığı kadar fazla ikilik/karşıtlıklar zinciri üzerinden kavranan bir kozmos ortaya çıkmıştır. Yapısal düzeyde “özne-nesne”, “ben-öteki” ve “birey-toplum” karşıtlıklarının belirlediği modern deneyim alanı, dünyanın anlamlı olarak kavranabilmesi için artık kişinin kendi iradesiyle geliştirmesi gereken daha karmaşık bir normatif mimariyi zorunlu kılar. Bu yüzden modernliğin içinde yaşayan birey açısından “kendini gerçekleştirme”nin otantik biçimi, yeni kazanılan öznel konumu basitçe arzuya indirgemeyen; tersine kişinin öznelliğini aşan bir “anlam ufku”na dayanmak durumundadır. Aksi hâlde özgünlük iddiası, içeriği olmayan, bağlamdan kopuk bir beğeni tercihi düzeyine çöker.¹¹ Fark edilebildiği gibi, modernite insanı hem “özne” hem de “birey” kılarak ona özgürlüğün ilkesel koşullarını sağlamıştır; ancak aynı süreç, modern öncesi düşünce evreninde rastlanmayan yeni ikiliklerle titizlikle yüzleşmesini zorunlu kılan özgül bir komplikasyon da üretmiştir. Modern insanın dramı tam da burada ortaya çıkar: Özgürlük ona ilkece açık olsa da bu özgürlüğün pratik edimi, karşıtlıkların ve ikiliklerin oluşturduğu girift anlam mimarisi içinde neredeyse bir ip cambazının ihtiyatıyla hareket etmeyi gerektirir. Böylece modern öznenin önünde, bir yandan imkanlarla diğer yandan tekinsiz risklerle örülü, heyecan verici fakat aynı ölçüde belirsizlik yayan bir varoluş alanı belirir. O halde, modernliğin bu karmaşık ve girift yapısı, yapıya uygun bir yeniden öz-yapılanmayı gerektirir. Modern bireyin kimliği monolojik değil, diyalogik olarak kurgulanmalıdır ki, bireyselleşmenin getirdiği özgürlük, bireyin varlığını büsbütün anlamsızlaştıracak ve kendi kendini tahrip edecek bir aşırılığa sürüklenmesin. Bu yüzden modern birey, modern öncesinden farklı olarak, bireyselleşmişliğinin farkında olmalı ve bunu dengeleyecek bir anlam ufkunu, birlikte yaşadığı insanlarla kolektif biçimde inşa etmelidir. Aksi hâlde modernitenin sürüklediği yer, bireyselliğin mutlaklaştığı noktada varlığın tüm anlamını yitirdiği bir öz-anlamsızlık ve öz-değersizlik durumudur. Bu bağlamda Taylor’a göre “kim” olduğumuz, “nereden geldiğimiz”e—ilişki ağlarına, paylaşılan dile ve tarihe—bağlı olarak açığa çıkar.¹² Bu ise, modern öncesi insanın sahip olmak zorunda olmadığı bir farkındalık yükü getirir. Kuşkusuz, Taylor alıntılarımız cümlede “kim olduğumuz, belli koşullara bağlı olarak açığa çıkar” derken, modernliğe özgü bir durumu betimlemekle yetinmez; bunu, modern bireye normatif bir ilke olarak sunar: Birey, bireyselleşmenin sarhoşluğu içinde yaşamının tüm anlamını yalnızca bireyselliğe indirger ve eski hiyerarşilerin yıkımına karşı özgürlüğünü gönüllü, “etik” bir kararla sınırlamazsa, hayatını anlam yitimine sürüklenme tehlikesi doğar. Modern öncesi insan için söz konusu olmayan bu tehlike, modern bireyselleşmenin bedelidir: “Kendi olma” (modern birey olarak otantiklik) modernitenin ürettiği tuzaklı ikilikler içinde daha özenli ve karmaşık biçimde inşa edilmelidir. Taylor’ın “anlamlı ötekiler” vurgusu, modern insan için otantikliğin imkân koşulunu işaret eder: kişi ancak başkalarıyla kurduğu ilişkiler içinde kendisi olabilir; narsistik “kendini gerçekleştirme” biçimleri, bizzat otantikliği mümkün kılan koşulları aşındırır.¹³ Bu yüzden

⁸ Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, 10.

⁹ Weber’in “büyünün çözülmesi” (*Entzauberung der Welt*) terimi, modernleşmenin dünyayı aşkın/kutsal referanslardan arındırarak hesaplanabilir ve yönetilebilir kılmasıdır; hem bilişsel (bilimselleşme) hem kurumsal/kültürel (kutsal otoritenin çözülmesi, değer alanlarının ayrışması) bir süreçtir (Weber, *The Vocation Lectures: “Science as a Vocation” and “Politics as a Vocation.”*; Weber, *The Protestant Ethics and the “Spirit” of Capitalism and Other Writings.*). Taylor bu terimi, yalnız açıklama kipinde değil, anlam ufkunun daralması ve araçsal aklın kültürel baskınlığı için bir teşhis adı olarak kullanır (Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, 11; 41–42).

¹⁰ Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, 11, 21, 23.

¹¹ Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, 21, 23, 44.

¹² Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, 19, 25.

¹³ Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, 41.

otantiklik, salt seçimin niyetinden değil, eylemde, sözde ve yaşam tarzında dışa vurulan süreklilikten anlaşılır; ortak bir ufka dayanmadığında kendini yadsıyan bir tutuma dönüşür.¹⁴ Bütün bu tespitlerin gösterdiği üzere Taylor'ın modernliğe atfettiği birinci sıkıntı şudur: modernite, insanı geleneksel hiyerarşiden özgürleştirirken, bu özgürlüğün bedeli olarak, modern bireye kendiyile ve başkalarıyla paylaşılan anlam ufuklarını yeniden kurma yönünde etik bir yükümlülük yükler; artık bu ufuklar “aşkın”da değil, insanın kendine “içkin” toplumsal aidiyetinde inşa edilmesi gereken yapılar olarak belirir.

Modernliğin ikinci sıkıntısı, araçsal aklın egemenliğinin yarattığı problemdir. Taylor, Weberci çizgiyi izleyerek araçsal aklı¹⁵ “belirli amaçlara en ekonomik araçlarla ulaşmayı” esas alan akılcılık olarak tanımlar; başarı ölçütü verimlilik ve maliyettir.¹⁶ Modern öznenin “bağımsız” tahayyülüyle birlikte, hesaplanabilir olanı yücelten bu akıl türü kültürel prestij kazanır; düşünce, bedensel ve dilsel konumlanmışlığından, duygulanım ve geleneklerden koparak soyut bir hesapçılığa indirgenir.¹⁷ Aşkın düzenin şekiliyle toplumsal kurumlar “çıkar” mantığına daha geçirgen hale gelir; planlama maliyet-fayda analizleriyle normatif bir künyeye kavuşur; çevre ve eşitsizlik sorunları büyüme retoriği içinde rasyonalize edilir.¹⁸ Bu süreç “kişisel olmayan mekanizmalar”ın egemenleştiği bürokratik bir evren doğurur; birey, sürekli verimlilik talep eden modern teknolojik toplumda Weber'in derslerinde anlattığı o büyüsü çözülmüş dünya ruh halini deneyimler.¹⁹

Taylor, araçsal aklın modern birey üzerindeki modern egemenliğinin ürettiği bu problematik süreci analiz ederken, teknolojiyi şeytanlaştırmaz; ona göre sorun, teknolojinin araçsal aklın tekil ufkuna rehin düşmesidir. O, teknolojiyi adeta sorgulanmaz bir mutlağa dönüştürecek kadar abartılı bir övgüyle karşılamaya karşı çıkmaktadır. Teknolojiyi, “ahlaki otorite” değil “kolaylaştırıcı” bir araç olarak yeniden konumlandırmayı önerir: “Doğanın denetimi” araçsal aklın *telosu* değil, otantik bir yaşamın kolaylaştırıcısı olmalıdır.²⁰ Bu bakış, kurumsal tasarımda katılımcı değerlendirme, etkilerin görünür kılınması ve geri-dönüşlü düzenleme gibi mekanizmalarla teknolojiye kamusal gerekçelendirme eşiği getirmeyi gerektirir; böylece tek-ölçütlü verimlilik ufku, çoğul ve eleştirel bir kamusal muhasebeyle dengelenir.²¹ Modern teknolojik kültür, kalıcı değerlerin yerine hızla yer değiştiren nesneler ve tüketim ritimlerini koydukça, anlam ufkunun daralması yalnızca psikolojik değil, kurumsal bir olguya dönüşür; araçsallığın kültürel atmosferi toplumsal deneyimi yüzeyselleştirme eğilimindedir.²²

Taylor, araçsal aklın belirleyici hale geldiği bir toplumda bireylerin özgürlüklerinde ciddi bir daralma yaşanacağını öne sürer. Bu doğrultuda, modernliğin üçüncü sıkıntısı, özgürlüğün paradoksal daralmasıdır. Araçsal aklın sunduğu seçenekler mimarisi içinde kişi, görünüşte çoğalan tercihler arasından seçim yapar; ancak bu çoğalma siyasal eylem kapasitesini artırmak yerine onu kitlesel kültüre uyum kanallarına iter.²³ Tocqueville'i izleyen Taylor, modern demokrasilerde “ılımlı despotizm” riskini betimler: yönetim “ılımlı ve babacan” kalıpları korurken, etkili yurttaş katılımı erir; aracı kurumlar zayıflar; birey “vekâlet veren devlet” karşısında yalnızlaşır; katılım azaldıkça

¹⁴ Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, 55, 61.

¹⁵ Weber'de *Zweckrationalität* (amaçsal/araçsal akıl) eylemin araç-amaç hesabına dayalı rasyonelliğini; *Wertrationalität* (değere-uygun akıl) ise değerlerin bağlayıcı ölçüt olduğu rasyonelliği ifade eder. Taylor'ın “araçsal akıl” eleştirisi, bu Weberyen ayrımı kültürel zeminde yeniden okur: araç-amaç muhakemesinin tek ölçüte dönüşmesi, anlam ufkunu daraltır ve normatif eşiği görünmez kılar (bkz. Weber, *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*; Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, 12-14.)

¹⁶ Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, 13.; Weber, *Economy and Society*.

¹⁷ Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, 95.

¹⁸ Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, 9.

¹⁹ Max Weber, *The Vocation Lectures: “Science as a Vocation” and “Politics as a Vocation”*, çev. David Owen ve Tracy B. Strong. (Indianapolis: Hackett, 2004); Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, 93.

²⁰ Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, 72.

²¹ Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, 32, 73.

²² Aydın Müftüoğlu, “Charles Taylor” *Siyaset Felsefesi Tarihi: Platon'dan Žižek'e* içinde, ed. K. G. Ahu Tunçel (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2014), 805–806.

²³ Müftüoğlu, “Charles Taylor,” 806.

motivasyon düşer ve kısır döngü derinleşir.²⁴ Bu üç sıkıntı—anlam ufkunun daralması, araçsallığın egemenliği ve özgürlüğün daralması—aynı sorunsalın farklı yüzleridir: Bu üç sıkıntının arkasındaki temel dinamik, modern öznenin sahicilik talebi ile toplumsal anlamın kurucu gereksinimleri arasındaki gerilimdir.

1.2. Modernliğin Sıkıntıları: Reçeteler

Bu bölümün ilk yarısında, Taylor'ın modernlikle ilgili olan teşhisleri incelendi. Bölümün geri kalan kısmında, onun bu teşhis ettiği problemlere karşı kendi geliştirdiği çözüm önerilerini gündeme getirerek bu çözüm önerilerinin analitik bir betimlemesi yapılacaktır. Taylor'ın modern sıkıntılara önerdiği çözümleri iki madde altında anlayabiliriz: Birincisi, hermenötik gelenekteki otantiklik kavramına ideal bir ahlaki çekirdek sağlamak ve onu, bu ahlaki çekirdek üzerinden, yine hermenötik gelenekten devraldığı “anlam ufku” temellendirmektir. İkincisi, modernliğin rasyonaliteyi teknolojik-aracısal bir karakteristiğe indirgemesi karşısında, ona kurumsal ve normatif bir çehre vererek etik çerçeve kazandırmaktır. Bölümün bu ikinci kısmı boyunca, Taylor'ın bu çözüm programı (diyalojik kimlik, tanınma siyaseti, anlamlı ötekiler; teknolojinin kamusal gerekçelendirme eşiği; ve “la lotta continua” olarak formüle ettiği süreklilik fikri) ayrıntılandırılacaktır.

Taylor'ın önerdiği çıkışın merkezinde otantiklik kavramı yer alır; ancak bu kavram, bireyin içe kapanmış, monolojik tercihleriyle özdeş değildir. Taylor'a göre otantiklik, kişinin kendi hayat tarzına içerik kazandıran akıl yürütme süreçlerine dayanır ve bu tarzın, “önemli konular ufku” üzerinden anlamlandırılmasını talep eden ahlaki bir idealdir.²⁵ kırılma noktası şuradadır: sahicilik, yalnızca “seçilmiş olma” niteliğinden değil, seçimlerin meşruiyetini üstlenebilecek bir anlam zemininden beslenmelidir. Bu nedenle Taylor, otantikliğin narsistik varyantlarını eleştirirken, kavramın imkân koşulunu kişinin kendini diyalojik bir ilişkiler ağı içinde kurmasında görür. Benlik, “anlamlı ötekiler”den bağımsız olarak kendine indirgenebilecek bir yapı değildir.²⁶ Bu bağlamda “tanınma” kilit kategoriye dönüşür. Modern bireyin tanınma gereksinimi, verili hiyerarşilerin yıkıldığı bir çağda, kimliğin edinilen ve inşa edilen bir şeye dönüşmesiyle birlikte merkezi bir sorun halini alır. Taylor'a göre tanınma, yalnızca dışsal bir onay ekonomisi değildir; kişinin kimlik anlatısını taşıyan dille ve paylaşılan yaşam pratikleriyle eklemlenmiş karşılıklılık ilişkisidir. Dolayısıyla, “kendin ol” çağrısı, başkalarına araçsal muamele eden bencilce bir özgürlüğü değil; diğerleriyle yanıt verme ve hesap verebilirlik içinde örülen bir kendilik hikâyesidir.²⁷ Bu yüzden otantiklik, niyet bildirimiyle değil, eylemler, sözler ve yaşam tarzı içindeki süreklilikle görünür olur; “yalnız seçim” söyleminin ötesine geçen bir normatif içerik taşır.²⁸

Taylor, “otantiklik” kavramına, ona bireyselliği aşan bir normatif-etik boyut kazandırabilmek için, ihtiyaç duyduğu ahlaki çekirdeği, bir başka temel kavramı olarak yeniden yorumladığı “anlam ufku” kavramı ile sağlar. Anlam ufukları, kişinin tercihlerini ve değerlendirmelerini taşıyan, ortak dilsel-tarihsel arka planı ifade eder. Otantikliğin meşruiyeti, keyfi beğenilerin toplamından değil, bu ufuklar içinde akılcı tartışmaya açılabilir ölçütlere dayanmasından beslenir. Taylor'ın önerisi bu nedenle ne kapsamlı ve dogmatik bir “iyi yaşam” reçetesine geri dönüş ne de göreceliğin serbest düşüşüne kapı aralayan içeriksiz bir boşaltma girişimidir. Daha çok, ortak ufukların diyalojik biçimde işletilmesiyle sahicilik idealinin yeniden ahlaki bir içeriğe kavuşmasını hedefleyen bir konumlanış söz konusudur. Kısacası, kişi başkalarından kopuk biçimde “kendini seçemez”; otantiklik, yalnızca seçmiş olmakla değil, ortak bir anlam zemininde gerekçelendirilebilir bir hayat tarzı kurmakla ilgilidir.²⁹

²⁴ Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, 15-17.; Alexis de Tocqueville, *Democracy in America*, çev. Harvey C. Mansfield ve Delba Winthrop. (Chicago: University of Chicago Press, 2000), 11/4/6.

²⁵ Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, 30, 41, 44.

²⁶ Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, 19, 25, 41.

²⁷ Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, 41, 44.

²⁸ Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, 55, 61.

²⁹ Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, 30, 41, 44.

Taylor felsefesindeki bir diğer önemli unsur, araçsal aklın hegemonyasını kurumsal tasarım üzerinden sınırlama düşüncesi oluşturmaktadır. Taylor teknolojiye düşmez; teknolojiyi, insanın acılarını azaltan ve kapasitesini açan bir araç olarak görür. Sorun, teknolojinin “başarı”yı yalnızca verimlilik ve maliyet ölçütleri üzerinden tanımlayan tekil ufku rehine düşmesidir. Buna karşı Taylor, teknolojiyi kamusal gerekçelendirme eşiğine bağlayan, etkileri görünür kılan, itiraz ve düzeltim kanallarını kurumsallaştıran bir siyasal-etik çerçeve önerir.³⁰ Bu yaklaşımda “doğanın denetimi” araçsal aklın nihai amacı değil, otantik bir yaşamın kolaylaştırıcısıdır; teknoloji, kişileri araçsallaştıran bir iktidar mantığının değil, özneleşmeyi destekleyen pratiklerin hizmetine sokulmalıdır.³¹ Böylece Taylor, bir yandan otantiklik idealinin ahlaki niteliğini ve diyalojik koşullarını geri çağırırken, öte yandan araçsal aklın toplumsal dokuyu tek boyutlu hale getiren etkilerine, toplumdaki kurumların yapısal olarak nasıl düzenlenmesi gerektiğine yönelik bir bağlam sunarak yanıt verir. Ancak burada Taylor'ın kendi teşhisine içkin stratejik bir temkin vardır: parçalanmayı besleyen piyasa ve bürokrasi diyalektiği “kaldırılıp atılacak” bir çerçeve değil, kalıcı bir koşuldur. O halde çözüm, bir defalık bir tasarım hamlesi değil, süregelen bir kültürel-siyasal mücadeledir.³² Bu mücadele, otantikliğin sahici yorumunu toplumsal düzlemde savunmayı, irade oluşturma kapasitesini artıran katılımcı kurumları güçlendirmeyi ve teknolojik çerçeveyi sürekli kamusal muhasebeye tabi kılmayı içerir. Taylor'ın meşhur formülü burada devreye girer: la lotta continua — mücadele sürer. Bu, nihai bir zafer vaadi değil, özgürlüğün yüksek ve düşük biçimleri arasındaki gerilimin canlı tutulması çağrısıdır.³³

Bu bölüm, Taylor'ın modernliğe yönelik olarak yaptığı teşhislerini ifade eden, kendi deyimiyle, “modernliğin üç sıkıntısı”nın (anlamın daralması, araçsallığın egemenliği, özgürlüğün daralması) içeriklerini açtıktan sonra, onun teşhis ettiği problemlerin çözümüne yönelik gerekçeler olarak geliştirdiği, “otantiklik”, “anlam ufku” ve “teknolojiye etik yeniden çerçeveleme” terimleri üzerinden çizdiği çıkış önerilerini özetlemiştir. İkinci bölüme geçerken, çalışmamızın odağı, eleştirel bir soruya kayacaktır: Taylor'ın otantiklik ve anlam ufukları figürasyonu, liberal tarafsızlık ile perfeksiyonizm arasındaki klasik gerilimi gerçekten aşabilir mi, yoksa yalnızca örtük bir normatiflik üreterek yeni bir muğlaklığa mı sürükler? Ayrıca, postmodern çoğulluk bağlamında diyalojik model, teorik olarak rölativizme ne ölçüde kapı aralamaktadır; teknolojiye ilişkin “iyimser” yeniden çerçeveleme önerisi, araçsal aklın baskınlığı karşısında kurumsal düzeyde yeterince güçlü bir çözüm sunmakta mıdır? İkinci bölümde bu soruları, Taylor'a yöneltilen ana itirazı ve bununla ilişkili olan iki yan itirazı ayrıntılandırarak ele alacağız. Ardından, Taylor'ın muhtemel savunma hatlarını ve ikincil literatürdeki karşı-tezleri sunmak yoluyla sistematik yetersizliklerini göstereceğiz.

2. Taylor'a Yöneltilen Eleştiriler ve Savunma Girişimleri

Charles Taylor'ın modernliğe ilişkin çözüm önerileri, liberal siyaset felsefesiyle kurduğu problematik ilişki nedeniyle, hem teorik hem de pratik düzlemde yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. İlki, liberal tarafsızlık-perfeksiyonizm gerilimi; ikincisi, postmodern çoğulluk perspektifinden anlam inşasının belirsizliği; üçüncüsü ise, modern teknolojik dünyanın yarattığı etik ve anlam krizine ilişkin Taylor'ın getirdiği çözümlerin ontolojik bakımdan zayıf kaldığı tespitine dayanan eleştiridir. Her üç durumda da Taylor'ın olası savunma girişimleri değerlendirilecek, ardından bu savunmaların kavramsal tutarlılığı sorgulanacaktır.

2.1. Liberal Tarafsızlık ve Perfeksiyonizmin Bağdaşmadığı Eleştirisi

Taylor'ın modern özgürlük kavrayışı, Isaiah Berlin'in ünlü ayrımıyla ifade edilecek olursa, pozitif ve negatif özgürlük ayrımı açısından,³⁴ bu iki özgürlük anlayışı arasında konumlanan bir “üçüncü yol” arayışını temsil eder. Ancak bu ara konum, tam da liberal tarafsızlık ile perfeksiyonist değer anlayışı arasındaki gerilimli bir düşünsel fay

³⁰ Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, 42, 72.

³¹ Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, 72.

³² Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, 70.

³³ Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, 108-109.

³⁴ Berlin, “Two Concepts of Liberty,” 128.

hattında yer aldığı için, teorik açıdan istikrarsız bir dengeye sahiptir. Liberal tarafsızlık, devletin veya kamusal kurumların, bireylerin “iyi yaşam” anlayışları arasında taraf tutmaması gerektiğini savunur.³⁵ Taylor ise, bireyin değer seçimlerinin daima bir anlam ufku içinde, yani tarihsel ve kültürel olarak paylaşılan ölçütler içinde şekillendiğini öne sürer.³⁶ Bu iddia, liberal tarafsızlığa yönelik bir eleştiridir; çünkü liberal tarafsızlığın gerektirdiği negatif özgürlük anlayışının yetersiz olduğunu ima eder. Taylor, anlam ufkunun inşa edilmesinde, liberal tarafsızlığın gerektirdiği, kamusal kurumların işin içine dahil olmaması gerekliliğini dikkate almayan ve bu kurumlara pozitif bir işlev yükleyen bir pozisyon geliştirir. Fakat bu yaklaşım, birçok yorumcu tarafından “örtük bir perfeksiyonizm” olarak eleştirilmiştir; çünkü Taylor tarafından toplumun ortak değerlerine yapılan vurgu, bu eleştiri yapanlara göre, dolaylı biçimde bireylere belirli iyi yaşam biçimlerinin üstün olduğu fikrini dayatmaktadır.³⁷

Taylor kendi pozisyonuna yönelik bu tür eleştirilere karşı kendi felsefesini inşa etme sürecinde, “ılımlı perfeksiyonizm” olarak adlandırılabilir bir pozisyon geliştirmiştir. O, devletin veya kurumların iyi yaşamın içeriğini doğrudan tanımlamasını değil, yalnızca bu yaşamların mümkün olabileceği anlam çerçevelerinin korunmasını savunur.³⁸ Başka bir deyişle, bireylerin kendi değer yönelimlerini sürdürebilmesi için gerekli kültürel koşulların korunması gerekir. Ancak bu sav, kendi içinde iki açmaz taşır. Birincisi, “anlam ufku”nun içeriği tanımlanmadıkça, bu korumanın kapsamı belirsiz kalmaktadır. İkincisi, tanımlandığında ise, tarafsızlık ilkesi kaçınılmaz olarak ihlal edilmektedir. Taylor’ın orta yol arayışı, bu nedenle hem liberal tarafsızlık savunucularını hem de güçlü ahlaki temeller talep eden perfeksiyonistleri tatmin etmez. Berlin’in ifadesiyle, “özgürlükle bağlılık arasındaki dengeyi kurma çabası, çoğu kez her ikisini de zayıflatır.”³⁹ Taylor’ın liberal eleştiriye verdiği yanıt, onun hermenötik ve diyalojik felsefe anlayışında aranmalıdır. Ona göre, anlam, bireyin zihninde kendi başına türeyen bir şey değildir; daima toplumsal ve dilsel etkileşim süreçlerinde oluşur.⁴⁰ Bu nedenle, bireyin kendi otantikliğini gerçekleştirme, onu çevreleyen toplumsal anlam ufkuyula diyalojik bir ilişkiyi zorunlu kılar. Ancak bu diyalojik ilişki, postmodern çoğulculuk atmosferinde, Taylor felsefesi açısından ikinci bir probleme ve bu probleme yönelik eleştirilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

2.2. Postmodern Çoğulculuk Perspektifinden Anlam İnşasının Belirsiz Kaldığı Eleştirisi

Taylor’ın, bireyin toplum karşısında sürüklendiği monolojik ilişkilene biçimine karşı, diyalojik bir otantiklik anlayışını savunması, postmodern çoğulculuk iklimi ile kaçınılmaz olarak bir gerilime girer. Bu gerilim, Taylor’ın felsefesinde, otantiklik kavramının, ondan beklenen normatif açıklığa sahip olmasını önleyen, problematik bir unsur olarak işler. Jean-François Lyotard’ın “küçük anlatıların çoğulluğu” olarak tanımladığı postmodern durum, tekil bir anlam çerçevesinin otoritesine duyulan güvensizliğin ürünüdür.⁴¹ Taylor’ın anlam ufku kavramı ise, tam da bu çoğulluğu aşmak için öne sürülür; ancak bu girişim, paradoksal biçimde rölativizmin bir başka biçimini üretir. Çünkü anlam ufkunun kendisi, sürekli müzakereye açık bir süreç olarak tanımlandığında, artık hiçbir normatif ilkenin nihai meşruiyeti kalmaz.⁴² Diyalog sonsuz bir müzakereye dönüştüğünde, anlam, her yeni uzlaşmanın ardından yeniden ertelenir. Taylor bu eleştiriye, anlamın mutlak bir sabitliğe değil, paylaşılan pratiklere dayandığı cevabını verir. Ona göre, rölativizmin aşılması, tekil ve değişmez doğrulara değil, tarihsel toplulukların içinde yer alan “iyilik anlayışlarının içkin eleştirisine” dayanmalıdır.⁴³ Bu yaklaşım, anlamın dogmatik biçimde dondurulmasını engellerken, tamamen keyfi bir göreceliğe de izin vermez.

³⁵ John Rawls, *A Theory of Justice* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1971), 60–65.

³⁶ Taylor, *Sources of the Self*, 27–30.

³⁷ Alasdair MacIntyre, *Whose Justice? Which Rationality?* (Notre Dame, IN: University of Notre Dame Press, 1994), 62.

³⁸ Taylor, *The Ethics of Authenticity*, 106.

³⁹ Berlin, “Two Concepts of Liberty,” 145.

⁴⁰ Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, 52.

⁴¹ Jean-François Lyotard, *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*, çev. Geoff Bennington ve Brian Massumi. (Manchester: Manchester University Press, 1994), xxiv.

⁴² Hans-Georg Gadamer, *Truth and Method*, çev. Joel Weinsheimer ve Donald G. Marshall. (New York: Crossroad, 1989), 305.

⁴³ Taylor, *Sources of the Self*, 510.

Fakat bu “orta konum” yine de itirazlara açık bir zayıflığı barındırmaya devam etmektedir. Zira “içkin eleştiri”-nin dayandığı değer ufuklarının sınırları çizilmediği sürece, Taylor'ın önerdiği diyalojik model, Lyotard'ın reddettiği türden yeni bir “üst-anlatı” biçimi kazanabilir. Taylor'ın felsefesindeki pozitif özgürlükçü pozisyonları çağrıştıran normatif unsurların, bu tür bir üst-anlatıya evrilmemesini sağlamaya yönelik felsefi olarak yeterince güvenli keskin bir “sigorta” mekanizması yoktur. Bu durum, onun liberal tarafsızlıktan kaçarken, adını ister “ılımlı” isterse “katı” koyalım, bir çeşit “perfeksiyonizm” ürettiğini gösterir. Bu, problematiktir.

2.1, Taylor'ın geliştirdiği pozisyonun hem perfeksiyonist niteliği hem de liberal tarafsızlığa yaklaşan yönleri arasında belirgin bir gerilim bulunduğunu ortaya koymuş ve bu gerilimden kaynaklanan eleştirilerin, Taylor'ın kendi yanıtlarıyla giderilemediğini göstermiştir. 2.2 ise bu gerilimin çözümeziğinin, onun diyalojik otantiklik kavramının içinde de izlenebilen bir kavramsal ikirciklik yarattığını açığa çıkarmıştır. Taylor bir yandan hermenötik gelenekten aldığı otantiklik vurgusunu bireyin kendi kendini kurma gücünü öne çıkarmak için seferber eder; öte yandan aynı kavrama, birey ile toplumsal anlam ufku arasındaki geçişkenliği artıracak güçlü bir normatif işlev yüklemek ister. Ancak eleştiriler sınıandığında, otantiklik kavramının bu iki işlevi eşzamanlı biçimde taşıyamadığı ortaya çıkmıştır.

Perfeksiyonizm ile liberal tarafsızlık arasındaki yapısal çatışma nasıl ki otantiklik ile toplumsal normativite talebi arasında bir izdüşüm yaratıyorsa, Taylor'ın özgürlük anlayışı ile teknoloji eleştirisi arasında da benzer bir yapısal gerilimin bulunduğu görülür. Nitekim izleyen 2.3'ün de göstereceği üzere, bu gerilimin makul bir biçimde çözülememesi, Taylor'ın teknoloji anlayışına yöneltilen güçlü eleştirilerin temel gerekçesini oluşturur. Önümüzdeki bölüm, Taylor'ın pozisyonunun kendi içkin dinamikleri bu eleştirilere yeterince güçlü bir savunma geliştiremediği için, söz konusu yaklaşımın ontolojik açıdan yetersiz kaldığını göstermeyi amaçlamaktadır.

2.3. Taylor'ın Otantiklik İdealinin Modern Teknoloji Karşısında Ontolojik Olarak Zayıf Kaldığı Eleştirisi

Bu noktada, Taylor'ın düşüncesine yöneltilen üçüncü eleştiri hattı, teknolojik modernitenin ürettiği yeni özgürlük biçimlerinin otantiklik idealiyle ne ölçüde bağdaşabileceği sorusuna odaklanır. Modern teknolojiler —özellikle dijital gözetim, veri ekonomisi ve algoritmik yönlendirme biçimleri— bireyin kendi anlam ufkunu kurma kapasitesini ciddi biçimde zayıflatmıştır. Bu yeni koşullarda özgürlük, artık yalnızca politik değil, ontolojik bir problem hâline gelmiştir. Taylor, *A Secular Age*'de modern öznenin yaşadığı anlam kaybını “immanent frame” (içkin çerçeve) kavramıyla açıklar; insanın Tanrı'dan ve aşkınlıktan kopuşu, anlamın yalnızca dünyevi kategoriler içinde kurulmasına yol açmıştır.⁴⁴ Bu içkin çerçeve, teknolojik dünyada yeniden biçimlenir: anlam, algoritmik sistemlerin verimlilik ölçütlerine göre yeniden tanımlanır.

Taylor, teknolojiye karşı mutlak bir kötümserlik geliştirmez; aksine, insanın anlam yaratma kapasitesinin teknik ortamlarda da sürdürülebileceğini öne sürer. Ancak bu savunma, teknolojinin insan varlığı üzerindeki, iyimser olmamızı önleyecek düzeydeki ontolojik dönüştürme gücünü, yeterince hesaba katmamaktadır. Örneğin, Heidegger için, modern teknoloji, varlığı “rezerv” (*Bestand*) olarak yeniden biçimlendirir; bu dönüşümde insanın en geniş anlamıyla hem varlık ile hem de kendi varoluşuyla kurduğu ilişki araçsallaşır.⁴⁵ Taylor'ın diyalojik modelinde teknolojinin bu araçsallaştırıcı yönü yeterince hesaba katılmadığı için, onun otantiklik ideali teknolojik toplumlarda yüzeysel bir bireycilik estetiğine indirgenme riski taşır. Andrew Feenberg'in de belirttiği gibi, teknolojiyi ontolojik açıdan yeterince derinlikli eleştirmeyen bir otantiklik söylemi, kendi eleştirisini nötralize eder.⁴⁶ Burada Feenberg, Taylor'ın teknolojik iyimserliğinin, onda, teknolojiyle ilgili yeterince radikal bir ontolojik analiz yapma konusunda bir körlük yaratmış olduğuna dikkat çekmektedir.

⁴⁴ Charles Taylor, *A Secular Age* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2007), 542.

⁴⁵ Martin Heidegger, *Being and Time*, çev. John Macquarrie and Edward Robinson. (Oxford: Blackwell, 2001), 14-17.

⁴⁶ Taylor'ın teknolojik eleştirisinin ontolojik yetersizliği için bkz. Andrew Feenberg, *Between Reason and Experience: Essays in Technology and Modernity* (Cambridge, MA: MIT Press, 2010), 98.

Dolayısıyla, Taylor'ın teknolojiye dair iyimser yaklaşımı, onun otantiklik kavramını, modern kapitalizmin bireyselleştirici dinamikleriyle istemeden uyumlu hale getirme riski barındırmaktadır. Bugün “kendin ol” sloganı, nasıl ki reklam estetiği içinde dolaşıma giren bir kimlik performansına dönüşmüşse, Taylor'ın teknolojinin, kendi önerdiği diyalojik otantiklik kavramı açısından ne kadar yıkıcı bir ontolojik durum yarattığını göz ardı etmesi de, onun kendi felsefesinin, iyimser bir slogan işlevine bürünmesi riskini içermektedir. Bu bağlamda Taylor'ın kavramı, varoluşsal özgünlükten çok, piyasa tarafından biçimlendirilmiş bir “kişisel farklılık” retoriğine hizmet etmekle eleştirilebilir. Bu sonuç, Taylor'ın felsefi amacının tam tersidir: anlamı kurtarmak isterken, onu metalaştıran bir çağın diline teslim eder.

Sonuç olarak, Taylor'ın modernliğe yönelik eleştirisi, güçlü sezgiler taşımasına rağmen, kendi normatif dayanaklarının belirsizliğinden ötürü çelişkili bir yapıya sahiptir. Liberal tarafsızlık ile perfeksyonizm arasında kurduğu denge, normatif ölçütü netleştiremediği için teorik olarak istikrarsız kalmaktadır; postmodern çoğullukla kurduğu diyalojik model, anlamın nihai temellerini erozyona uğratmakta; teknolojik moderniteye yönelik iyimserliği ise, otantiklik kavramını yüzeyselleştirmektedir. Böylece Taylor, modernliğin teşhis ettiği anlam krizini çözmek isterken, aynı krizi kavramsal düzeyde yeniden üretmektedir. Bununla birlikte, çalışmamızın üçüncü bölümünün de göstermeyi amaçladığı gibi, Taylor'ın ürettiği çözüm önerilerinin dayandığı normatif yapıdaki zayıflıklar, onun felsefesindeki tek problematik ve zayıf kalan yönü oluşturmaz. Bunun dışında, Taylor'ın pozisyonundaki zayıflıkların asıl kaynağı, onun pozitif ile negatif özgürlük arasında bir konum almanın, felsefi olarak verimli bir kavram seti oluşturma girişi-miyle eklemlendiğinde, ortaya muğlak, ne betimsel ne de normatif işleyen, daha ziyade anlamları aşınmış, belirsiz felsefi kavramların sentezlenmesiyle sonuçlanmasıdır. Bu nedenle, üçüncü bölüm, Taylor'ın felsefesindeki en temel iki kavram olan “otantiklik” ve “anlam ufku” kavramlarının Taylor'ın felsefesindeki kullanım biçimleri nedeniyle problematik oldukları ve içerdikleri anlamsal belirsizlik nedeniyle, çözmeye yeltendiği problemler karşısında zayıf kaldıkları savını temellendirecektir.

3. “Otantiklik” ve “Anlam Ufku”nun Semantiği: Melezleşen Kavramların İkircikliği

Bu bölüm, Taylor'ın projesinde taşıyıcı işlev gören iki kavramın— “otantiklik” ve “anlam ufku”—kendi kök-kensel bağamlarından (Heideggerci varoluşçuluk ve Gadameri hermenötik) ayrılıp normatif-toplumsal bir işlevle melezleştirilmesi sırasında nasıl anlam aşınmasına uğradığını ve bu aşınmanın pozitif/negatif özgürlük ayrımı arasında salınan yapısal bir ikircikliğe dönüştüğünü göstermektedir. Argüman, iki adımdan oluşmaktadır. İlk olarak, varoluşçu bağlamda normatif olmayan bir “fenomen betimi” olarak “otantiklik”in Taylor'da toplumsal normatif yük üstlenmesiyle uğradığı dönüşüm açığa çıkarılacak; sonra, Gadamer'in ufuk birleşmesi (fusion of horizons) modelinin Taylor'ın “anlam ufukları”na taşınması sırasında rölativizm ile dogmatizm arasında salınıp kalan bir belirsizliğe nasıl zemin hazırladığı gösterilecektir.

3.1. Otantiklik

Heidegger'de *Eigentlichkeit* (otantiklik), etik-siyasal bir idealin adı değildir; Dasein'in gündelik “das Man” içinde kendini yitirmişliğinden sıyrılıp kendi-en-kendi (*Jemeinigkeit*) olarak varoluşuna çağırılmasına işaret eden ontolojik-varoluşsal bir kiptir. *Varlık ve Zaman*'da söz konusu çekirdek analizler derinlemesine açılır.⁴⁷ Bu çözümlemenin ufku, siyasal-kurumsal bir form önermek değil, Dasein'in kendi olanaklarına “çağırılma” kipini fenomenolojik olarak betimlemektir. Taylor ise, *The Ethics of Authenticity*'de otantikliğin tarihsel-kültürel kökenlerini izleyerek modern öznenin “içsel ses” ve “özgünlük” idealiyle kurduğu ilişkiyi olumlu bir etik yönelim olarak normatifleştirir; modern kültürde bu idealin nasıl “ılımlı görecelilik”e kayabildiğini teşhis ederken bile, otantikliğin meşru çekirdeğini kurtarma çabasını sürdürür.⁴⁸ Buradaki problem şudur: Heidegger'in betimsel düzeyde tuttuğu bir varoluş kipliği, Taylor'da

⁴⁷ Heidegger, *Being and Time*, 317–325, 343.

⁴⁸ Taylor, *The Ethics of Authenticity*, 26–34, 39.

toplumsal-etik bir normatif “iyi yaşam” ufkuna eklenir. Böylece varoluşçu bir kavram, pozitif özgürlük türünden kurumsal-değerci hedeflerle melezleşir; içeriği netleştirilmemiş bir toplumsal “iyi” ufku üzerinden bireyin öz-ilişkisini ölçmeye ve yönlendirmeye elverişli bir dile kayar. Bu kayma, kavramı iki tarafa da borçlu kılar: Negatif özgürlük cephesinden bakıldığında otantiklik, dışsal kurumsal destek ve kültürel yönlendirme gerektirdiği ölçüde özerklikle gerilim üretir; pozitif özgürlük cephesinden bakıldığında ise meşru normatif içerik, “özgünlük” retoriğine fazla bağımlı kaldığı için soyut ve elastik kalır.

3.2. Anlam Ufku

Taylor'ın düşüncesinin ikinci ana taşıyıcı kavramı “anlam ufku”dur. *Sources of the Self*'in ilk sayfalarında açık biçimde savunduğu gibi, özne “kaçınılmaz çerçeveler” (inescapable frameworks) içinde düşünür ve eylemde bulunur; bu çerçeveler değer ve anlamın ön-verili ufkudur ve ahlak alanı bu ufuklar sayesinde kavranır.⁴⁹ Bu tespit, Gadamer'in *Truth and Method*'da formüle ettiği “ufukların kaynaşması” modeline benzer bir yapıya sahiptir; Gadamer, anlamın tarihsel-dilsel ufuklar arası bir kaynaşma olarak işlediğini, ufukların “kendinde kapalı” değil daima karşılaşmada biçimlendiğini söyler.⁵⁰ Ne var ki Gadamer'in “kaynaşma”sı normatif-etik bir içerik dayatmaz; Heidegger'in normativiteden uzak duran, betimleyici fenomenolojisine tüm düşünce hayatı boyunca bağlı kalmış olan Gadamer, hocasının fenomenolojik betimleme yöntemini kendi öne sürdüğü en temel kavramlarda da devam ettirmiştir. Hermenötik bir fenomenoloji olarak Gadamer düşüncesinde ufukların kaynaşması, farklı tarihsel perspektiflerin birbirlerine kapanmak yerine karşılıklı açıklık içinde temas ettikleri bir anlama olayını betimler. Bu durum, Gadamer'in *Verstehen*'i fenomenolojik bir edim olarak, yani öznenin kendi önyargıları içinden sıyrılarak “başkasına ait olana kendini açması” şeklinde tasvir ettiği yapının tam kendisidir.

Taylor'da ise “anlam ufukları”, hem rölativizme kaymamak hem de “yumuşak görecelik” kültürünü aşmak için, diyalojik süreçlerce “makul” ortak bir zemine doğru yönlendirilir.⁵¹ İlginç olan şudur ki, Taylor'ın en temel kavramlarını kendilerinden devşirdiği fenomenoloji ve hermenötik felsefe geleneği içerisinde, asla belirli bir pozisyonun açıklarını gidermek gibi bir amaçla ortaya sürülmemiş olan bu kavramlar, Taylor'ın felsefesinde adeta, uç pozisyonların sert eleştirilerinden kaçınma işlevine bürünen birer “tampon” ve “karşılıklı sınırlandırma” “karşılıklı dengeleme” stratejisi içerisinde, hermenötik anlamlarını büyük ölçüde yitirmişlerdir. Oysaki bu kavramlar, kendi bağlamlarında, tam tersine, normalde, gündelik yaşamda ifade bulamayan fenomenlerin daha güçlü bir ifadesini sağlamak için geliştirilmiş, yani “ölçülülük” değil, “radikalleştirme” semantiğinde temellenirler. Örneğin, otantiklik, Heidegger felsesinde, kesinlikle kamusal kurumlarda yeniden inşa edilebilecek bir fenomenolojik unsur değildir. Tam tersine, insan, Heidegger'in fenomenolojisinde, ne kadar fazla onu diğer insanlardan ayıran “kendi olma” karakteristiğini deneyimlirse, o kadar fazla, otantik olabilir. Bu nedenle Heidegger, otantiklik temasını, doğrudan, ölüme-doğru-varlık kipi ile ilişkilendirir. Taylor, otantikliği, kamusal kurumlar ile toplumu bir arada tutan normatif bir harca dönüştürdüğünde, bu kavramı, sahip olduğu Heideggerci, varoluşsal bağlamından tamamen koparmaktadır.

Yukarıda, Heidegger'deki otantiklik kavramını Taylor'ın, onun sahip olduğu varoluşsal-hermenütik bağlamından ne kadar radikal biçimde kopartarak ona kamusal bir normatif işlev kazandırmaya giriştiği dikkate alınırsa, onun, bu tür temel kavramların semantik işlevini ne ölçüde tersine çevirdiği açıkça görülebilir. Ancak, bu semantik ters yüz etme, Taylor açısından semantik bir gerilim oluşturur: Gadamer'de betimsel olan, Taylor'da normatifleşir; ortak zemin üretme iddiası, ya rölativizme (sürekli ertelenen diyalog ve karara bağlanamayan ilke) ya da örtük perfeksiyonizme (hakkında uzlaşa sağlanacağı varsayılan “iyiler” kataloğuna) sürüklenir. Üstelik Taylor anlam ufuklarını

⁴⁹ Taylor, *Sources of the Self*, 3–5, 41.

⁵⁰ Hans-Georg Gadamer, *Truth and Method*, 2nd., çev. Joel Weinsheimer ve Donald G. Marshall. (London: Continuum, 2004), 304–305, 339–340.

⁵¹ Taylor, *The Ethics of Authenticity*, 32–34.

modern kimliğin tarihine bağlarken, kitabın “Fractured Horizons” bölümünde⁵² bizzat bu ufukların çoğulluğu ve kırılğanlığını betimler; bunu “diyalogik” olarak telafi etme hamlesi ise, Gadamerci betimin üzerinde fazladan normatif bir yük taşır.

3.3. Kavramsal İkirciklik

Sonuç, her iki kavramda da gerçekleşen semantik bir “yük değişimi”dir. Bir yanda, Heideggerci otantiklik Taylor’da toplumsal-normatif bir ideale dönüştüğü ölçüde, negatif özgürlük duyarlığıyla çakışır; çünkü dışsal çerçeve desteği (kültürel kurumlar, eğitim, yurttaşlık erdemleri) olmaksızın otantik öz-ilişkiyi “tamamlamak” mümkün görünmez. Bu, liberal tarafsızlık açısından müdahale ima eden bir vurgudur. Diğer yanda, Gadamerci ufuk modeli Taylor’da rölativizme set çekecek bir “ortak anlam zemini” umuduyla normatifleştirilir; fakat bu sefer de “hangi ilkeler” ve “hangi karar mekanizmaları” soruları, diyalog idealinin sonsuz erteleme etkisine takılır. Taylor’ın *Ethics of Authenticity*’de açıkça hedef aldığı “ılımlı görececilik” (soft relativism) teşhisi—seçimin kendisinin değer kaynağına dönüşmesi—kuşkusuz yerinde bir tespittir.⁵³ Ancak bu teşhisi aşmak için başvurduğu iki kavramın semantik melezleşmesi, her iki uç tehdidi (rölativizm ve örtük perfeksiyonizm) aynı anda çağırır ve modern bireyi, düşmemesi için kendisine karşı uyardığı tuzağa, kendisinin düşmesine neden olur: “ılımlı” kavramını, “görececilik” önüne, birincisinin, ikincisi ile oluşturduğu tehlikeli melezin kararsız ikircikliğine dikkat çekmek için kullanan Taylor’ın, aynı “ılımlı” kavramını, kendi pozisyonunu pozitif ile negatif özgürlük arasında, her iki görüşün de uğradığı eleştirilerden muaf tutmak için yerleştirdiği konforlu alanı “meşrulaştırmak” için kullanmakta sakınca görmemesi, burada dikkat çekici bir ayrıntı olarak karşımıza çıkar.

Otantiklik, Heidegger’in felsefesinde siyasal-kurumsal idealleşmeden bağımsız, varoluşsal bir olanaklılık olarak sunulur; hatta “olanaklılık” olmasının gücü, onun normatif bir buyruk olarak gereklilik kipinden özenle uzak tutulmasında temellenir. Heidegger, insanın “kim olduğu” sorusunu kurumsal içeriklerle değil, kendi olmanın, olanaksızlığa en yaklaştığı, hatta gerçekleştirilmeleri “olanaksız” olanaklarına “çağırılma” deneyimiyle ilişkilendirir.⁵⁴ Çok basit bir örnek vermek gerekirse, “Dasein” olarak adlandırdığı insan varlığı, Heidegger açısından, en fazla “kendi ölümü” ile tam anlamıyla, kendini kandırmadan yüzleştiği bir momentte en fazla “otantik” olma şansını elde eder; fakat Heidegger’in de belirttiği gibi, aslında Dasein için, kendi ölümü, paradoksal biçimde hem kendi varlığının en temel olanağıdır, hem de ölüm asla onun ampirik olarak deneyimleyerek gerçekleştiremeyeceği kadar ondan uzakta kalan bir fenomendir. Çünkü “ölüme-doğru-varlık” olarak Dasein’in ölüme olan yönelmişliği, varmak üzere yola çıktığı, gerçekleştirebileceği bir potansiyeli, olanağı olarak asla onunla ilişkilendirmez. Tam tersine, Dasein ancak kendi için en uç “olanaksız olanak”la temas ettiğinde en yoğun biçimde “kendi kendisi” olur; otantiklik burada, bireysellikte toplumsallık arasında kurulan geleneksel metafizik ayrımın çözüldüğü ve artık işlemeyen bu ayrımın yerini bir sınır-deneyiminin aldığı bir yapı olarak belirir. Tam da bu nedenle, otantikliğin, “kurumsal” bir işleve sahip olması yalnızca gereksiz değil, aynı zamanda, otantikliği olanaksız kılan bir olgudur. Taylor bu varoluşsal çekirdeği ahlaki bir idealle birleştirdiğinde, ilk bakışta “yaratıcı bir sentez” gibi gözüken bu yeni “kavram çeşitlemesi”, modernliğin “iyi yaşam”ı kurumlaştırma arzusunun diline eklenir ve tam da Heidegger’in hiç arzu etmediği bir biçimde “normalize” olur. Böylelikle varoluşçu anlamdaki ölümlülük kaygısı, Heidegger’in fenomenolojik ontolojisinde, insanın içinde eriyip gittiği bir “kamusal can sıkıntısı” olarak belirir. Ancak, Taylor’ın, otantiklik kavramını, Heidegger’den devralırken, onu, Heideggerci ölüm temasının bağlamını hiç dikkate almadan kendi felsefesine entegre etmesi, bu kavramın hermenötik işlevini yitirmesine neden olur. Bu işlev yitimiyle, kavram, yine de ait olduğu geleneğin rezonansını hâlâ taşıdığından, Taylor’ın umduğu normatif işleve de bürünemez. Analitik sonuç şudur: Otantikliğin semantiği, negatif özgürlüğün müdahale-karşıtı sezgilerinden kaçınmak için fazla “katı” (hard), pozitif özgürlüğün

⁵² Taylor, *Sources of the Self*, 305.

⁵³ Taylor, *The Ethics of Authenticity*, 38–39.

⁵⁴ Heidegger, *Being and Time*, 317-325, 343.

somut normatifliğini taşıyabilmek için ise fazla “ılımlı” (soft) kalır. Bu iki yönlü gerilim altında kalma hâli, kavramı ikircikli ve kararsız kılar.

Benzer bir semantik aşınma Gadamer hattında da gözlemlenir. Gadamer, ufuk kaynaşmasını tarihsel-dilsel anlamanın yapısal koşulu olarak konumlandırır; hermenötik görevin, metin ile şimdi arasındaki gerilimi “diyalektik” bir hareket içinde verimli kılmak olduğunu vurgular.⁵⁵ Taylor ise “kaçınılmaz çerçeveler” teziyle bu betimi ahlaki-politik bir zemine taşır: ortak dünyayı paylaşmak, normatif ufukların tarihsel-diyalojik inşasını gerektirir.⁵⁶ Ne var ki rölativizmden kaçınmak için diyalojiyi “ortak meşruiyet” üretme işlevine bağlamak, hermenötiğin betimleyici alçakgönüllülüğünü aşar; diyalogun kendisi, normatif bir sonuca (ortak iyi) yönelmek zorundaymış gibi işletildiğinde, hermenötik ufuk artık bir *yöntem* değil, *amaç* gibi konuşmaya başlar. O noktada Taylor'ın “anlam ufukları” kavramı, ya sonuçsuz müzakereye sıkışır ya da “makul yurttaşın iyileri” gibi kurumsal dile tercüme edilerek “normalleştirilebilen ama ideal bir standart” hâline gelir ve örtük bir perfeksiyonizme yaklaşır.

Böylelikle, Taylor'ın iki merkezi kavramı, pozitif ve negatif özgürlük ayrımı arasında “derecelendirilebilir bir orta çizgi” üretmek üzere melezleştirildiklerinde, kendi kökensel bağlamlarının netliğini yitirirler. Heideggerci otantiklik normatifleştikçe varoluşsal açıklığını kaybeder; Gadamerci ufuk betimi normatifleştikçe hermenötik açıklığını kaybeder. Böylece Taylor, modernliğin anlam kaybını teşhis ederken kullandığı araçlarla aynı anda bu kaybı kendi felsefesine devşirdiği kavramlarda yaşayarak onları “elverişli kavramsal gereçlere çevirmek” yoluyla, bir parodi edasıyla yeniden üretir: Otantiklik “iyi yaşamın kurumsal ufku”na bağlandıkça bireyin özerklik duyarlığına; anlam ufukları “ortak meşruiyet üretimi”ne bağlandıkça çoğulluğun rölativizm korkusuna çarpar.⁵⁷ Semantik düzeyde sonuç nettir: Taylor'ın iki ana kavramı, kendi ait oldukları geleneklerdeki kavramsal kararlılık bozulacak şekilde kullanılmaktadır.⁵⁸

Sonuç

Charles Taylor'ın düşüncesi, modernliğin kendi kendine açtığı yarayı—öznenin özgürlüğü ile anlamın kaybı arasındaki paradoksu—hem teşhis etmeye hem de onarmaya yönelmiş bir felsefî çabadır. Taylor, modern öznenin aklî özerklik idealinin, anlamın toplumsal köklerinden kopuşla birlikte bir “ahlâkî zemin yitimi”ne dönüştüğünü isabetle saptar. Ona göre, bireyin kendi sesini bulmasını mümkün kılan “otantiklik” ideali, modernliğin ürettiği bireycilik içinde yozlaşarak kendisiyle çelişen bir forma bürünmüştür: Birey otantikliğin getirdiği özgürlüğü, artık kendi iç sesine kulak vermekte değil, kendi sesini yalnızca “seçim yapabilme” gücüne indirgemekte bulduğuna inanmaktadır (Taylor, 1991, s. 38–39). Bu dönüşüm, özgürlük ile anlam arasındaki bağı koparır. Taylor'ın bütün projesi, bu kopuşu telafi etmek üzere inşa ettiği kavramsal köprülerin bir deneyidir.

Ne var ki makale boyunca gösterildiği üzere, özellikle “otantiklik” ve “anlam ufku” gibi kavramlar kendi tarihsel-yorumlayıcı bağlamlarından koparılıp farklı amaçlara koşulduğunda, ortaya çıkan sonuç her zaman yaratıcı bir yeniden okuma değildir; kimi durumlarda bu işlem, kavramların taşıyıcı yapısını zayıflatan bir anlam kaymasına yol açar. Bunun yerine, o kavramların semantik işlevinin yitirilmesi ve muğlaklaşmaları durumu da sıklıkla karşılaşılabilecek bir risktir. Heidegger'de ontolojik bir betim olarak işleyen *Eigentlichkeit* Taylor'da normatif bir etik ilkeye; Gadamer'in hermenötik betimi olan “ufukların kaynaşması” ise tarihsel anlamın oluşumundan çok toplumsal rasyonel uzlaşmaya gönderme yapan bir “ortak meşruiyet zemini”ne dönüşür. Her iki durumda da betimsel olan normatifleşir; fenomenolojik olan, ahlâkî-toplumsal bir reçeteye evrilir. Sonuç, kavramların ne ait oldukları geleneksel anlamlarının korunduğu, ne de entegre edilmeye çalışıldıkları yeni kavramsal çerçeveye tam olarak adapte

⁵⁵ Gadamer, *Truth and Method*, 339–340.

⁵⁶ Taylor, *Sources of the Self*, 3–5.

⁵⁷ Taylor, *The Ethics of Authenticity*, 32–34, 38–39.; Gadamer, *Truth and Method*, 304–305, 339–340.; Heidegger, *Being and Time*, 317–325, 343.

⁵⁸ Taylor, *Sources of the Self*, 3–5, 305.; Taylor, *The Ethics of Authenticity*, 26–34, 39.

olabildikleri semantik bir kararsızlık içine taşınmasıdır. Böylece Taylor'ın felsefesi, çözmeyi amaçladığı paradoksun yeni bir varyantı hâline gelir: Bireyin özgürlüğü ile toplumun anlam ufku artık birbirini tamamlamaz; karşılıklı olarak birbirini nötralize eden ve birbirlerinin meşruiyetlerini karşılıklı olarak tahrip eden unsurlar olarak işlevsizleşirler.

Taylor, pozitif özgürlüğün içerik yönünü (iyi yaşamın toplumsal inşası) yumuşatıp negatif özgürlüğün biçimsel yönünü (müdahaleden bağımsızlık) esneterek “ılımlı” bir denge arar. Fakat bu iki özgürlük türü farklı normatif diller konuşur; bizi ikisinden birini diğerine karşı tercih etmeye zorlarlar. Taylor'ın bu diller arasında kurduğu “tercüme”, anlamın toplumsal köklerini vurgularken bireyin içsel özerkliğini gölgeleme; bireyin özgün sesine sadakat çağrısı yaparken bu sesi kurumsal normlarla kuşatma riski taşır. Ortaya, diyalektik üretkenlikten ziyade kısır döngüsel bir yapı çıkar: Otantiklik, kendini ortak bir anlam ufku içinde gerçekleştirerek “aşmak” ister; fakat ortak ufuk, tanımlandığı anda bireysel özgürlüğün sınırına dönüşür. Taylor'ın diyalojik modelinde anlam yalnızca süreçte vardır; bu “tamamlanamama”, Gadamer'de yaratıcı bir açıklıkken, Taylor'da normatif bir eksiklik görüntüsü verir. Böylece anlam ya sonsuza ertelenen bir uzlaşma içinde çözülür ya da “iyi yaşam”ın devlet eliyle yeniden tanımlanması riskine kayar. Bu paradoks, Taylor'ın felsefesini modernliğin dramına ayna kılar: Modernlik, bağdaşmazları durmaksızın bağdaştırma teşebbüsüdür; her çözüm denemesi yeni bir kaybın zeminini hazırlar. Kazanılan her ayrıcalığın belirli bir bedelle birlikte gelmesi, belki de “modern” durumun tam kendisidir; “postmodern” olan ise modernliğin bu eğiliminin aşırılaşmış hâli olarak okunabilir.

Son kertede Taylor'ın çabasını kolaycı bir tavırla “başarısız” olarak nitelendirmek haksızlık olur. Onun yüksek teşhis gücü ve modernlik-sonrası öznenin ahlâkî yönelimselliğini yeniden kurma ısrarı, Nietzsche-sonrası nihilizm ve postmodern rölativizm karşısında ciddi bir direnç noktasıdır. Sorun, savunusunun kendi araçlarıyla çelişmesidir: “Otantiklik” ve “anlam ufku”nu yeniden tanımlayarak modernliği onarmak isterken, modernliğin sonsuz yorumlama döngüsüne onunla birlikte eklemlenir. Bununla birlikte, Taylor'ın modernliğe yönelttiği eleştirinin kalıcı değeri, kavramlarının keskinliğinde değil, açtığı tartışma alanının verimliliğinde aranmalıdır.

Kaynakça

- Berlin, Isaiah. "Two Concepts of Liberty" in *Four Essays on Liberty*, 118-172. Oxford: Oxford University Press, 1969.
- Bloom, Allan. *The Closing of the American Mind*. New York: Simon & Schuster, 1987.
- Feenberg, Andrew. *Between Reason and Experience: Essays in Technology and Modernity*. Cambridge, MA: MIT Press, 2010.
- Gadamer, Hans-Georg. *Truth and Method*. Çevirenler: Joel Weinsheimer ve Donald G. Marshall, New York: Crossroad, 1989.
- Gadamer, Hans-Georg. *Truth and Method*. 2nd. Çevirenler: Joel Weinsheimer ve Donald G. Marshall, London: Continuum 2004.
- Harvey, David. *Postmodernliğin Durumu*. Çeviren: Sungur Savran, İstanbul: Metis Yayınları, 2010.
- Heidegger, Martin. *Being and Time*. Çevirenler: John Macquarrie ve Edward Robinson, Oxford: Blackwell, 2001.
- Lyotard, Jean-François. *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. Çevirenler: Geoff Bennington ve Brian Massumi, Manchester: Manchester University Press, 1994.
- MacIntyre, Alasdair. *Whose Justice? Which Rationality?* Notre Dame, IN: University of Notre Dame Press, 1994.
- Müftüoğlu, Aydın. "Charles Taylor" *Siyaset Felsefesi Tarihi: Platon'dan Žižek'e* içinde, Editör: K. G. Ahu Tunçel, 803-815. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2014.
- Rawls, John. *A Theory of Justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1971.
- Taylor, Charles. *Sources of the Self: The Making of the Modern Identity*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1989.
- Taylor, Charles. *The Ethics of Authenticity*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1991.
- Taylor, Charles. *A Secular Age*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2007.
- Taylor, Charles. *Modernliğin Sıkıntıları*. Çeviren: Uğur Canbilen, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2001.
- Tocqueville, Alexis de. *Democracy in America*. Çevirenler: Harvey C. Mansfield ve Delba Winthrop, Chicago: University of Chicago Press, 2000.
- Weber, Max. *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*. Berkeley: University of California Press, 1978.
- Weber, Max. *The Protestant Ethic and the "Spirit" of Capitalism and Other Writings*. Çevirenler: Peter Baehr ve Gordon C. Wells, New York: Penguin, 2002.
- Weber, Max. *The Vocation Lectures: "Science as a Vocation" and "Politics as a Vocation"*. Çevirenler: David Owen ve Tracy B. Strong, Indianapolis: Hackett, 2004.